

KRITISK TENKNING

Kritisk tenkning i skolen- i et møtested mellom fagdidaktiske retninger, sett fra elev- og lærerperspektiv.

Evj Jøsok

ICCS 2016 (24 land, 6271 9. kl. 148 skoler.)

Hva er det viktigste skolen skal drive med?

- 80 % svarer oppøving av elevenes Kritiske tenkning

Hvor godt føler du deg forberedt til å undervise i følgende tema ?

- 90 % føler seg svært kvalifisert til å undervise i kritisk tenkning.
- Positivt for fagfornyelsen om dette er representativt
- Betenkelig om det er pga. en smal definisjon og forståelse av begrepet

UNGE MEDBORGERE

Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge

The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2016

LIHONG HUANG, GURO ØDEGÅRD, KRISTINN HEGNA,
VEGARD SVAGÅRD, TARJEI HELLAND & IDUNN SELAND

Hvorfor ble jeg opptatt av kritisk tenkning?

- Læreplanens paradoks:

På den ene siden skal vi fremme positive holdninger til bærekraftig utvikling, mangfold, likestilling, demokrati og menneskerettigheter.

På den andre siden skal vi skape selvstendige og kritisk tenkende elever.

Er dette forenelig?

Stupte inn i begrepet

Dette slo meg:

- Komplekst begrep
- Kritisk tenkning ligger tett opp til dannelsbegrepet
- Begrepet må forstås bredt om vi skal imøtekomme kravene i fagfornyelsen.

Spørsmålet som da reiste seg var:

Hvordan jobber vi helt konkret med dette i klasserommet?

Teori

Jeg og min kollega Lisbet Elvebakk begynte å lese fagdidaktikere som vi opplever er klasseromsnære og har en grunnleggende god forståelse av det å være i klasserommet

- Ut fra dette laget vi et undervisningsopplegg som vi utførte i samarbeid med en lærer og prøvde ut i to 7. klasser
- Aksjonsforskning

Forskningsspørsmålet vårt var

- Hvordan skape rom for kritisk tenkning i klasserommet?

Forskerne vi tok utgangspunkt i for å forme undervisningsopplegget var

- Anne Schjelderup
- Børhaug & Christophersen
- Leonel Lim

Anne Schjelderup

- Blant mye annet er hun opptatt av
- Avdekke premisser i påstander
- Opptatt av det å stille spørsmål. Ved at læreren stadig stiller elevene spørsmål, «tvinges» de til å gå dypere i fagstoffet og lærer hjelper dem til å se flere perspektiver og sammenhenger.

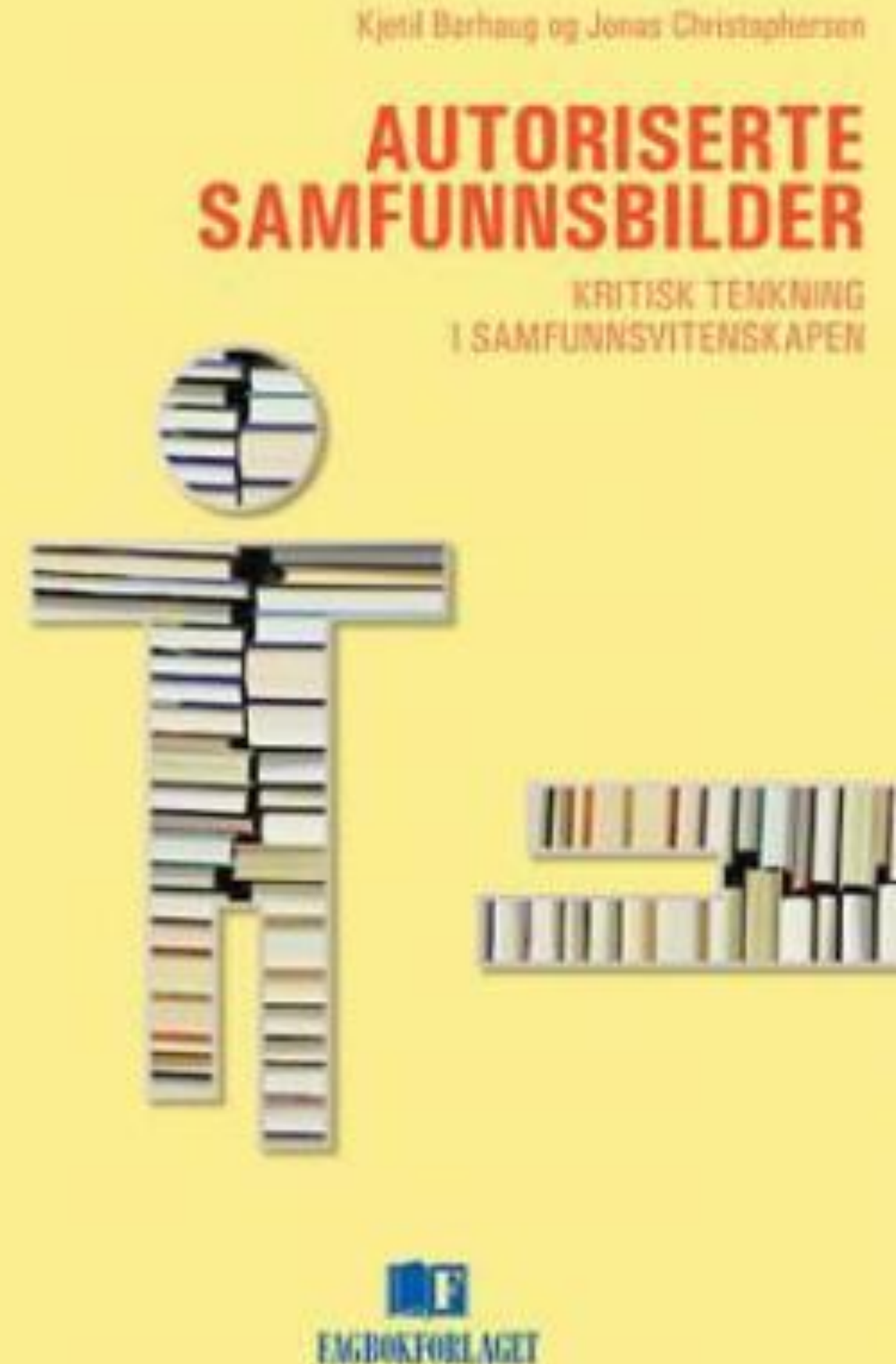

Børhaug & Christophersen

- I boken «Autoriserte samfunnsbilder» påpekes blant annet viktigheten av perspektivmangfold for å fremme elevenes evne til kritisk tenkning.
- Ikke en sannhet

Dette må gjennomsyre

- Lærebøker
- Undervisning
- Oppgaver

Leonel Lim

- Lim er kanskje i større grad enn de to andre opptatt av at kritisk tenkning ikke bare skal være en øvelse i logikk og argumentasjonsanalyse men at kritisk tenkning må settes sammen med et INNHOLD.
- Han sier videre at den kritiske tenkningen alltid må settes inn i en samfunnsmessig kontekst.
- I innholdet og konteksten skal vi ha fokus på
 1. At elevene ser at det er ulike maktrelasjoner.
 2. At evnene kan se seg selv i en sammenheng med andres behov
 3. At elevene evner å innta andres og nye perspektiver
- Det må være et kontinuerlig samspill mellom alle disse faktorene samtidig for at man kan snakke om oppøving av kritisk tenkning.

Vi har nå sette at teoretikerne fokuserer på:

- Læreren som stiller spørsmål
- Ikke autoriserte sannhetsbilder
- Perspektivrikdom
- Maktforståelse
- Kontekst
- Innhold
- Sammenhengsforståelse mellom en selv som enkeltindivid en større sosial og samfunnsmessig sammenheng

Hvordan kan dette operasjonaliseres i klasserommet?

Operasjonalisering inn i klasserommet

Temaet for gruppearbeidet var «mennesker på flukt». Sluttproduktet skulle være en film der de skulle presentere svar på en problemstilling de selv hadde laget.

Gruppearbeidet varte i tre uker og var hovedsakelig lagt til samfunnsfagstimene. Underveis i arbeidet ble gruppene gitt konkrete oppgaver der de skulle ha fokus på:

- Leseoppdrag
 - Formulere problemstilling
 - Se sammenheng med fokus på årsak/virkning
 - Rangere
 - Begrunne egne valg og rangering
-
- Hver gruppe fikk utdelt en organisasjon de skulle ha fokus på, for eksempel Røde kors, KN, Plan Norge etc. der de skulle se på hva organisasjonene gjorde for mennesker på flukt.

OSLOMET

HVA FANT VI UT?

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

FORMULERE PROBLEMSTILLING

FUNN: Overraskende positive funn knyttet til å formulere problemstilling.

EKSEMPEL:

- Hvordan velger organisasjonen hvem de skal hjelpe?
- Kommer pengene egentlig frem til de som trenger hjelpen? Og hvordan?
- Hvorfor får de ikke penger av staten for arbeidet de gjør?
- Hvordan ville Amnesty ha klart å hjelpe under en 3. verdenskrig?
- Hvorfor velger Leger uten grenser å hjelpe onde mennesker?
- Hvorfor jobber Amnesty internasjonal mot dødsstraff?
- Hva gjør egentlig Kirkens Nødhjelp inne i flyktningsleirene?

HVA SKJEDDE:

- Diskusjoner
- Aktiverer forkunnskap.
- Må sortere kunnskapen og sette lys på et spørsmål.
- Læreren i aktiv dialog når problemstillingene skulle godkjennes

DRØFTING

- Prosjektarbeid vs. lærerstyrt gruppearbeid
- Bruke det mer aktivt i alle aldre

Læreren som spørsmålsstiller

FUNN: Ved tett voksenoppfølging og dialog får man elevene med på å se sammenhenger, skifte perspektiver

EKSEMPEL/HVA SKJER

- - «*Er dere for dødsstraff?*», spør læreren.
- - «*Nei, det er å bryte en menneskerett*», svarer gruppen.
- - «*Er det andre grunner for at dere er imot dødsstraff?*» spør læreren.
- -«*Det er ikke riktig å drepe noen*», sier en elev.
- *De andre er stille. Så presenterer læreren et senario der en person dreper moren og alle søsknene deres, og spør om de fortsatt mener at denne personen skal leve videre. Alle elevene på gruppen skiftet dermed standpunkt og blir for dødsstraff.*
- *Læreren presenterer så nye synspunkt som er motstand mot dødsstraff og begrunner det med at bevis kan tolkes feil, ny teknologi kan komme til og fordi ingen menneske kan bestemme over liv og død. Dette starter en ny diskusjonen i gruppen, og etter en stund er elevene enige i at de er imot dødsstraff.*

DISKUSJON

- Ser vi den kritisk tenkende læreren som ikke presenterer et autorisert sannhetsbilde, inntar nye perspektiv, er i en kjent kontekst for elevene
- Her kunne vi ha skiftet kontekst; Syria, vi kunne ha trukket inn makt.
- Om vi tar det ut av kontekst: Diskuter for og imot dødsstraff
- Ren logisk argumentasjon: I loven står det at ingen skal ta liv. Dødsstraff er å ta liv. Ergo kan man ikke ha dødsstraff

Musikk og bilder

FUNN: Når elevene skal sette inn bilder og musikk, skjer diskusjonene og refleksjonene og tenkningen mye friere enn når de tror de kan finne det «riktige» svaret i den skrevne tekst eller på internett.

HVA SKJEDDE:

- Gode samtaler om valg
- Viser god evne til sammenhengsforståelse

DISKUSJON

Bruke praktisk estetiske fag inn i arbeidet med kritisk tenkning

Kritisk tenkning er tett forbundet med evne til kreativitet og dermed evnen til å tenke nytt. Når man senere i livet møter nye situasjoner, hjelper evnen til kritisk tenkning deg til å se muligheter og løsninger.

Rangering

FUNN:

Alle elevene synes oppgaven er enkel å forstå og alle klarte å rangere hvilken organisasjon de ønsker å gi 10 000 kr

HVA SKJER:

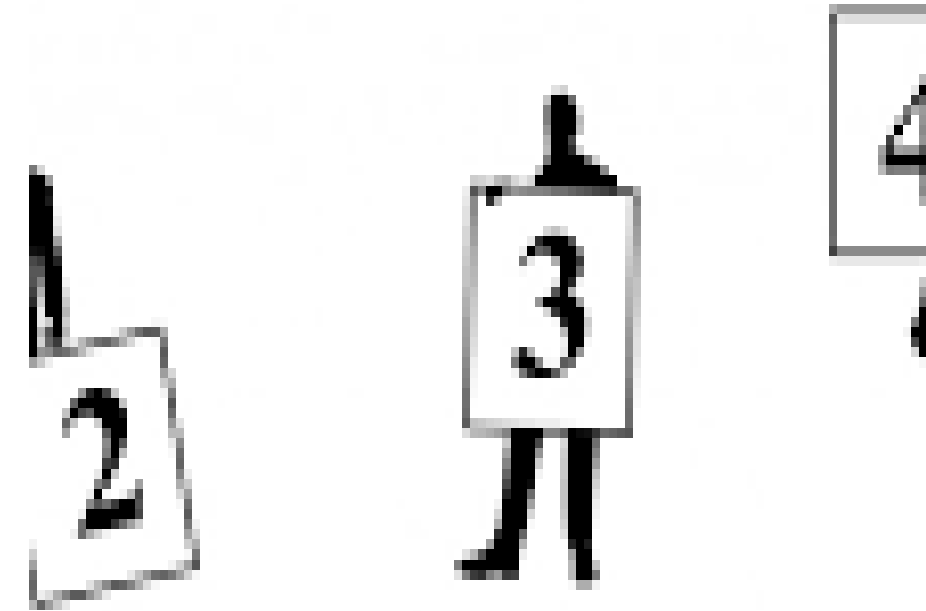
Muntlig diskusjon om hvorfor de skal rangere den ene foran den andre. Helt automatisk og fritt argumenterer elevene for sine synspunkt.

KONKLUSJON OG DRØFTING

I løpet av en dag rangerer vi hele tiden

Rangering er et godt verktøy til å få elevene naturlig til å begrunne sine valg, preferanser

Det vi så var med en gang elevene skulle skriftlig gjøre eller presentere argumentene for rangeringen for læreren så begynte de å lete etter det «riktige» svaret i tekster og på nettet og argumentene ble korte og lite relevante.

Tro på egen refleksjon

FUNN: Elevene har liten tro verdien av egne refleksjoner

EKSEMPEL:

- Når oppgavene prøver å jobbe elevene bort fra og reprodusere HVA kunnskap og få dem til å svare på HVORDAN og HVORFOR så blir de usikre.

HVA SKJEDDE:

- Klipp og lim rett fra tekst eller internett
- Ønsker å løse oppgaven raskt og effektivt
- Leter i tekst etter riktig svar

DRØFTING:

- En skole med mange kompetansemål og mye faginnhold har kanskje gått på bekostning av elevenes tro på verdien av egen argumentasjon – dette må vi bringe inn igjen om vi skal lykkes med å skape selvstendig kritisk tenkende elever.
- Litteraturen framelsker ofte utforskende arbeidsmetoder som nøkkelen til læring og kritisk tenkning. Jeg vil også slå et slag for den tekster og lærere som har i seg flerperspektiv, kontekst, maktkritikk etc.
- For nettopp i elevens utforsking så må vi være obs på at måten søk på internett fort fører til klipp og lim og søk etter riktig svar.

Forskjell på «hva mener du?» og egne begrunnede argumenter

Hva lærte vi?

- Vi tenkte at tema; Mennesker på flukt, hadde et innhold elevene kunne forstå og relatere seg til, som Lim er opptatt av.
- Det at vi brakte inn organisasjonene «drepte» store deler av prosjektet.
- Lærte hvor viktig det nettopp er at oppøvingen av kritisk tenkning må stå sammen med et **innhold** og **kontekst** som elevene kan se seg selv i sammenheng med.
- Vi utelot helt maktdiskusjonen som er svært relevant og spennende i forhold til mennesker på flukt.

Viktige verktøy som vi så kan brukes i klasserommet

- Lage og formulere problemstillinger, ikke bare ved oppstart av et prosjektarbeid
- Rangering og begrunne
- Trekke inn bilder, lyd i kreativ tenkning
- Jobbe konkret med kildekritikk og argumentasjon
- Den kritisk tenkende læreren som er i dialog med elevene som skifter perspektiv, ser på maktrelasjoner, skifter kontekst og tilpasser innhold.

Hva er målet med kritisk tenkning?

- Målet er å skape elever som evner å stille kritiske spørsmål til det bestående og se muligheter i en fremtid.
- Det tar tid
- Må jobbe med ulike verktøy og tilnærminger på ulike nivå, men man må gjøre det hele skoleløpet i alle fag.

Tilbake til paradokset

- Kritisk tenkning er mer enn å være for eller mot demokratiet, mangfold, bærekraft, likestilling og menneskerettigheter
- Ved oppøving av kritisk tenkning vil elevene evne å tenke kritisk rundt elementer av samfunnsmessige forhold.
- Ikke stoppe, men stoppe opp ved de problematiske og «ukorrekte» utspillene – kanskje det er der man virkelig kan få til kritisk tenkning sammen med elevene.

